

Список використаної літератури:

1. Дудченко В. В. Плюралістична теорія джерел права: нові можливості в осягненні права / В. В. Дудченко // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2010. Т. 9. С. 78-88. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npouua_2010_9_10
2. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – 392 с.
3. Кабо В. Происхождение религии: история проблемы. Канберра: Алчеринга, 2002. Електронний ресурс [Режим доступу]: http://aboriginals.narod.ru/origins_of_religion.htm

Ключові слова: соціальний контроль, право, правове призначення, соціальне призначення, ритуал, функції ритуалів, ритуаловідносини.

Ключевые слова: социальный контроль, право, правовое назначение, социальное назначение, ритуал, функции ритуалов, ритуальные отношения.

Key words: social control, law, legal purpose, social purpose, ritual, functions of rituals, ritual relations.

БОНДАРЕНКО АЛІНА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук

ДЕРЖАВНИЙ І НЕДЕРЖАВНИЙ ПРАВОЗАХИСТ

Одна з фундаментальних властивостей правозахисної функції сучасної держави полягає в тому, що вона не може здійснюватися винятково державним механізмом. Правозахист є принципово децентралізованою активністю в тому сенсі, що держава є лише одним із широкого кола суб'єктів, які залучені до правозахисної діяльності. Але держава, утім, відіграє особливу роль у правозахисті хоча б тому, що вона має монополію на застосування сили, а тому на ній лежить особлива відповідальність за ефективність реалізації цієї функції.

Сучасна держава за своїм призначенням має бути правозахисною, оскільки це впливає не лише з концепції поколінь прав людини й фундаментальних філософських доктрин, але й з принципово гуманістичної спрямованості сучасного державного розвитку. Як слушно підкреслює Ю. М. Оборотов, «процеси формування індивідуалізованого суспільства і вплив глобалізації ведуть до посилення ерозії внутрішнього й зовнішнього суверенітету й збільшують кількість недержавних суб'єктів, що діють у державній сфері» [1, с. 7]. Ця думка особливо важлива в тому контексті, що права людини у другій половині ХХ ст. набули статусу потужного легітимізаційного концепту, без якого сьогодні немислимим є дискурс про державну владу. Водночас не можна погодитися з песимізмом Ю. М. Оборотова щодо того, що поява все більшої

кількості недержавних суб'єктів є наслідком (чи, навпаки, причиною) ерозії державного суверенітету. Так, суверенітет у своєму класичному розумінні, яким його бачили у XVIII–XIX ст., змінювався. Однак було б нерозумно застосовувати до сучасних реалій концепт, що сформувався за принципово відмінних історичних умов. Зараз є сенс говорити про становлення «нового суверенітету», який базується не на ідеології недоторканності внутрішньої сфери держави й державному волюнтаризмі в міжнародній політиці, а на принципі співіснування й глобального співробітництва. Ідеологія нової суверенності базується на відмові від класичної презумпції недоторканості внутрішніх справ держави. Більшість досліджень у цій царині проводяться в площині міжнародного права, де виклики нового бачення суверенітету є найбільш відчутними. Криза суверенітету в його класичному розумінні не означає кризи суверенітету як такого, і міжнародні реалії свідчать про яскраву зворотну динаміку зміцнення суверенітету. Як уже зазначалося, з одного боку, держава здійснює правозахист у силу своєї політичної природи, а, з іншого – вона є основним суб'єктом порушення прав. Оформлення правозахисту як функції держави неодмінно пов'язане з демократизацією держави. Лише демократичний політичний устрій передбачає здійснення правозахисту як певної функції. Однак і в такому разі державний правозахист неодмінно має базуватися на позадержавних структурах, ключовою функцією яких є формування порядку денного у сфері прав людини.

Саме тому правозахисна активність як дещо інституціоналізоване й організоване у певну консолідовану форму, а не просто як ідеологічне підґрунтя політичного і правового стану, може існувати паралельно державі. Лише у розвиненому громадянському суспільстві можливе органічне поєднання державного і недержавного правозахисту. В етатистських суспільствах правозахист зазвичай здійснюється поза державним полем, а правозахисні інституції перебувають або в опалі, або під забороною. Звідси важливою є теза, що державний правозахист як функція державного механізму можливий лише тоді, коли має місце розвинена недержавна практика правозахисту, здійснювана через громадянське суспільство. За умов відсутності такої практики існують ризики переродження правозахисної функції у функцію виправдання порушень прав людини. У зв'язку з цим набуває особливого значення проблематика державної інституціоналізації правозахисту: якщо така інституціоналізація відбувається за умов відсутності розвиненого недержавного правозахисту, то вона або приречена на невдачу, або згодом набуде прямо протилежних характеристик.

Слід почати з того, наскільки можливим є державний правозахист, здійснюваний державою монополярно, за умов відсутності недержавного правозахисту, здійснюваного через інституції громадянського суспільства. Для цього варто звернутися до проблеми прав людини в авторитарних політичних режимах. Як слушно підкреслює один з найвпливовіших дослідників авторитаризму Дж. Сарторі, саме це поняття семантично є протиставленим тенденції плюралізації сучасних сус-

пільств, адже передбачає певний елемент привласнення, монополізації влади [2, с. 73]. Авторитаризм, будучи поняттям політологічним, не часто стає предметом уваги в рамках юридичної теорії держави, а коли стає, то однією з фундаментальних його рис, яка традиційно потрапляє у фокус уваги дослідників, є якраз недостатня розвиненість чи навіть придушеність правозахисних механізмів [3, с. 120]. В авторитарних суспільствах дискурс людських прав часто маркується або як ворожий і небажаний, або як інструмент легітимації рішень, що йдуть урозріз з правами людини як такими.

Щодо допущення недержавного правозахисту, авторитарні режими, зазвичай, прагнуть максимально контролювати процес створення організацій недержавного сектору. Влада чітко регламентує процес утворення громадських організацій, контролює та визначає межі їхньої діяльності, а також має усі можливості для нейтралізації тих з них, які ці межі перетинають, створюючи потенційну загрозу збереженню владних позицій правлячої групи [4, с. 19]. У цьому сенсі авторитарні режими несумісні з розвиненим громадянським суспільством. Авторитаризм передбачає побудову етатистської держави, яка прагне бути не просто домінуючим, а єдиним активним політичним суб'єктом у суспільстві [5, с. 400].

Взаємодія державного і недержавного правозахисту як оптимальна модель правозахисту відображає ту сучасну тенденцію, що держава є центральним, проте далеко не єдиним суб'єктом, від якого залежить повага до прав людини. Якраз навпаки, посилення ролі неурядових правозахисних організацій є свідченням того, що правозахист повертається до своїх витоків: в авторитарних і тоталітарних державах він має яскраво виражений опозиційний характер, натомість у демократичних державах правозахист протистить державній монополії на правозастосування, є додатковим контрольним механізмом.

Можна підсумувати, що існування недержавного правозахисту є запорукою належної реалізації правозахисної функції державою. За відсутності розвиненого недержавного правозахисту – або у формі самозахисту прав, або ж у формі несистемного індивідуального чи колективного правозахисту, або ж у формі інституціоналізованого недержавного правозахисту – державний правозахист ризикує перетворитися на свою протилежність і стати інструментом виправдання порушень прав людини. Така спотворена система правозахисту особливо яскраво простежується в авторитарних і тоталітарних державах, які використовують праволюдну риторіку для виправдання масових порушень людських прав і недопущення інституціоналізації недержавного правозахисту.

Список використаної літератури:

1. Оборотов Ю. Современное государство: от образа к реалиям. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 6–13.
2. Sartori G. *Teoria demokracji*. Warszawa: PWN, 1994. 641 s.

3. Мойсеев С. Сучасна теорія прав людини: ліберальні та комунітаристські підходи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 118–134.
4. Шипунов Г. В. Теоретико-методологічні засади аналізу сучасного авторитаризму (на прикладі Росії і Білорусі) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Львів, 2007. 22 с.
5. Джолос С. В. Етатистська держава як цінність. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 53. С. 397–402.

Ключові слова: правозахисна функція, державний правозахист, недержавний захист, сучасна держава.

Ключевые слова: правозащитная функция, государственный правозащита, негосударственная защита, современное государство.

Key words: human rights protection, state law enforcement, non-state protection, modern state.

ВОЙЦЕХІВСЬКА ДАРИНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка 1 курсу Центру підготовки магістрів публічної служби
та професійних суддів

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВИ

Інститут держави є важливим для політичної системи суспільства. Його важливість визначається максимальною концентрацією в руках ресурсів, що дозволяють державі впливати на соціальні зміни. За допомогою інститутів держави висвітлюється сутність та соціальна роль здійснюваних функцій державою. Представники різних гуманітарних наук займаються дослідженням інститутів держави. Широке поширення теорії інститутів вдало пояснив В. Є. Гулієв: «Дещо спрощуючи складну соціальну дійсність, можна сказати, що якщо в добуржуазний період громадянин виступав по відношенню до держави як відокремлений індивід, то за імперіалізму ця лінія «громадянин – держава» збагатилася ще одним елементом і набула такого вигляду: «громадянин – інститут – держава» [1, с. 59]. Інституціоналісти (Т. Веблен, М. Оріу, Ж. Ренар, А. Грачі, М. Прело та ін.) під політичними інститутами розуміють групи людей, об'єднаних якою-небудь ідеєю, почуттям солідарності для виконання певних функцій. Т. Парсонс і П. Хортон трактують політичні інститути як систему ролей, організовану систему поведінки і політичних відносин. Р. Кеніг під політичними інститутами розуміє систему норм, що регулюють поведінку людини в політичній сфері. Ефективність всього механізму держави пов'язане з даною категорією.

Інститут держави завжди володіє певною автономією та виступає важливим елементом державності. За рахунок цього має регулятивний характер, який створений для контролю певної сфери суспільних